

שמעתא למיקתא

קבע עם איש מקצוע ומצא זול יותר, האם רשאי לחזור בו

א. מחוסר אמנה. ב. אם יש איסור בדבר. ד. כשיודע שהשני לא סמך דעתו. ה. בתרי תרעא. ו. מצא במחיר זול יותר. ז. קבע עם איש מקצוע ומצא בזול יותר. ח. עתירות בשביל הטורח.

א. מחוסר אמנה

איתא בב"מ (מה) הנושא ונותן בדברים וחוזר בו, אין רוח חכמים נוחה הימנו. וכן פסקו הראב"ם (סי' יד) והרמב"ם (מכירה פ"ז הי"ח) ולא רריחה **הטשויע** (ח"י"מ פ"ד ס"ד ס"ע ז). והנושא ונותן בדברים לבד, נחה זה ראויו לו לעמוד בדברו אע"פ שלא לקח מהדמים כלום, ולא רשם ולא הניח משכון, וכל החוזר בו, בין לקח בין מוכר, אע"פ שאינו חייב לקבל מי שפרעו הרי זה ממחוסר אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו. ועיי' עוד ב**במהרש"ם** (משפט השלום ס"ד ס"ע ז) שהוכיח נמוג' בבכורות (ג:) דמישראל לעכו"ם אין בו משום מחוסרי אמנה. וזלענין מחוסרי אמנה בדבר שלא בא לעולם, עיי' **בהגהות מרדכי** (סוף מס' שבת ס"י תעב - תעג) שהביא מהמהר"ם המובא ברמ"א דלקמן דמי שנדר לחבירו להיות בעל בריתו אע"פ דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ הואיל ומנהג גב"א שנודרים ביניהם זלויו ולקמי ג"מ כאן צריך לקיים, ומיהו ר' יחיאל היה אומר דאם הוה מתנה בעודה מעוברת אין בכך כלום דהוי דבר שלא בא לעולם, ולא דמיא לסיטמותא דהתם בא לעולם ומעיל בה קנין וכו', אבל דבר שלא יעיל קנין כמו בדבר שלא בא לעולם לא מצאו שיעוילו בו המנהג החשובי כקנין גמור, עכ"ל. וכן פסק ה**יש"ש** דלקמן. ועיי' בזה **בהגהות מהר"ם טיטקטין** (שם), ו**במהרש"ם** (משפט שלום ס"י רט שמירת שלום אות א).

והא דליכא רק משום מחוסרי אמנה בחוזר ומתן, היינו כשלא נתן מעות, אבל אם נתן מעות אפי' לא נתן אלא מקצתן, אע"פ שמעות אינן קונות במבורא בשי"ס עם דכל החוזר בהו בין המוכר בין הלוך הוא בכלל לא עושה מעשה ישראל וצריך לקבל עליו "מי שפרע", ושיאמר לו הדיין מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה המובא לעיל ועמרה מהמצארים ושבטעו בים הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו. וכמו שפסקו ה**טשויע** (שם ס"ע א).

ב. אם יש איסור בדבר

והנה אע"פ שבשי"ס אמרו דמחוסר אמנה אין רוח חכמים נוחה הימנו. מ"מ ה**יו"ט** (שם ט: בר"ק) הביא על סוגיא הנ"ל דברי ר' יוסי ברבי יהודה שאומר מה ת"ל והין צדק והלא ת"ל בכלל איפה אלא שיהא זה שלך צדק ולא שלך צדק ופירשה אביי שלבא ידבר אחת בפה ואחת בלב. ע"כ. ועיי' **ברא"י** (ב"מ פ"ד ס"י א) שפירש דט"ל להריף דאם השעה קבועה ע"ה חבירו פיו ולבו היו שווים איכא משום מחוסרי אמנה, אבל אם היה אחד בפה ואחד בלב (כלומר שהיה דעתו לחזור בו), על זה נאמר פ"י ה"ל. וכתב ה**נמוק"י** (ב"מ ט: ד"ה שלא דבר) דבאופן זה יש איסור תורה. אלא **שמהארי** (ב"מ מה. ד"ה הנושא ומט. ד"ה אמר להב"ר) משמע שאין ליתן בפסקו זה אלא ר"מ בלבד. ונעיי"ש שהביא פסוק זה אף כשפיו ולבו שווים. וכן משמע מסתימת ה**לבוש** (שם אות ז) ה**סמ"ע** (שם ס"ק יב) וה**תיבנות** (ח"י ס"ק ז) דפ"י זה קאי על בתיבתו. ועיי' דבריהם כי לאו דוקא, שהרי בגמ' מיי"ט ע"א מבורא להדיא שהפ"ס קאי רק באופן השני וכן הוא בארשנייה הנ"ל. וש"ת **במהרש"ם** (ח"י"מ פ"ד ס"ד ס"ע יא) שנתלה דבר זה במח' ראשונים. וה**גר"ז** (הל' מכירה אות א) פסק שהוא איסור תורה (באופן שאין פיו ולבו שווים).

ומי"מ אכתיו על ל"ן באופן שפיו ולבו שווים איכא איסור דרבנן בדבר או שאינו דבר מגונה. והנה ה**טשויע** (ס"ע ז) שכתב שהדבר אינו ראוי. וכ"כ ה**גר"ז** (הל' מכירה אות א). משמע דאין זה איסור. וכן משמע לכאורה מלשון השי"ס הנ"ל שאמרו שבכ"ג אין רוח חכמים נוחה הימנו. ועיי' **ברש"י** (ב"מ פ"ד ס"ד ס"ע א) ו**בנמוק"י** (כח ס"ע ז) שפירשו שאין נתן רוח חכמים ישראל במעשיו של זה שאין דעתם נוחה הימנו. וכ"כ **בפרי"ש** (שם אות יא).

אולם ה**מהרש"ם** (משפט שלום ס"ב א) כתב בשם **שו"ת ראנ"ח** (ח"י"א ס"י קה) דאע"פ שאמרו ז"ל אין רוח חכמים נוחה הימנו, אין זה רק מדה טובה אלא גם איסור איכא ב"ה בדבר ויש לבי"ד למנעו מכך ולקררנה עבריו. ועיי' **בש"ח** (ח"י"א פ"ד האל"ף אות כב). ועיי' עוד **במהרש"ם** (שם ט"ב) בשם ה**מהר"ם מינץ** (ס"י ק"א) שכתב שאינו בכלל עושה מעשה עמך ונקרא רשע. אבל **בשיטה מקובצת** (מט. ד"ה וכתב עליו) כתב בשם הראב"ד שאינו נקרא רשע. ונע"מ עוד **בכנה"ג** (ס"י רד) בשם מהרש"ד"ם שאם על הסינים לקיים דבריו עד שמת המקבל אין בו משום מחוסרי אמנה. ו**במנחת פתים** בשם **הקצות החושן** (ס"י טו ס"ק ט) כתב שחייב ליתנם לירושאי אבל אם מת הנותן אין הירושאים חייבים לקיים המקח. ועיי' **בהגהות רע"א** (שם על ס"ע ח).

ג. כשלא גמרו הענין

ומי"מ נעיי"ן **במאירי** (ב"מ מה. ד"ה הנושא) שכתב דהנושא ונותן בדברים וגמרו מקחם ביניהם ולא נתנו מעות כלל, רשאי לחזור ואין כאן מי שפרע. ומי"מ על בהם משום מחוסרי אמנה שנאמר הין צדק שיהא זה שלך צדק, ומעתה החוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו. עכ"ל. ומבורא מדבריו דאינו בכלל מי שפרע או מחוסרי אמנה אלא **כשפסקו ביניהם הדמים ומגורו מקחם** ביניהם. וכן קט"ס **בפתח חושן** (ח"י"א פ"א הג' ד) שכתב ע"פ המאירי הנ"ל דכל גמור כל תנאי המכירה, כל שנשארו עדיין פרט א' שלא הסכימו ביניהם, ואין אפי' הסכימו כל שרוצה הפרטים אלא שרוצה להתייעץ עם מישוהו, אינו בכלל מחוסר אמנה (ואף במקום שיש עליו מי שפרע צריך להיות גמר כל העסק ולא חסר אלא מעשה קנין המועיל), ע"כ.

והנה מצוי שקובעים עם איש מקצוע לבצע עבודה ותוך כדי ברור מוצאים אחר המוכן לבצע העבודה במחיר מוזל יותר, ויש לזון האם רשאי לחזור בו או דלמא איכא משום "מחוסרי אמנה".

ד. כשיודע שהשני לא סמך דעתו

איתא בב"מ (מה) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן האומר לחבירו מתנה אני נתן לך יכול לחזור בו יכול פשיטא אלא מותר לחזור בו אמר רב פפא ומודה רבי יוחנן במתנה מועטת דסמכא דעתיהו. ע"כ. ולפי דברי רב יוחנן דקיי"ל כוותיה כמבואר **בטש"ס** (ס"ד ס"ע ח ט"ו ס"א מט"ע א) נמצא דכל שאין השני סומך דעתו לית לן בה. ולפי"ז י"ל שבזמנו שקל בעיני אנשים שחוזרים בתם ועיי' מדברים שחתים שסיכמו לקנות וכדו' ועיי' הרבה פעמים אין המוכר סומך דעתו עד שעת הקנין י"ל תו ליכא משום מחוסרי אמנה. והכל לפי הענין. ונאע"פ שכת' **הרא"ש** (ב"מ פ"ד ס"י ה) "שלהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח בקנין ואין יודעין שיש עונש למי שאינו עומד בדבורו", ומבורא שהדבר מיהו שכיח גם בזמננו מ"מ נראה שבזמנו גרע טפי. והכל לפי הענין כנ"ל. ועיי' **בפרי יצחק** (ח"י"א ס"א א) שכתב דמי"מ אף במתנה מרובה איכא משום מתן חסידות לקיים דבריו. ולפי דבריו ה"ה בנ"ד. ועיי' עוד **בבב"ל החכמה** (ח"י"א ס"י קסא)

ה. בתרי תרעא

ובאמת דעת בעל המאור (שם ט: בר"ק) דעד כאן לא אמרין דאיכא משום "מחוסרי אמנה" אלא בחד תרעא (שער אחד), אבל בתרי תרעא (בשתי שערים) אין זה ממחוסרי אמנה כל בשעת דיבורו א"ל היה בדעתו לשנות אלא שנשתנה השער לאחר מכן וכן פירש לפי שיטתו זו **בפרי"ש** (שם אות א), והביאו **הרא"ש** (שם ס"י ד) ו**בח"י תלמידי הרשב"א** (הובא בב"י ס"ב) כתוב **שבשל העיסור** כתב שרבינו ג"כ כתב כדברי בעל המאור בשם החכם הגדול אחיו והביאו ראה לדבר.

אולם ה**רשב"א** (שם מט. ד"ה וכתב) כתב שאפי' נשתנה השער בדברים יש בהם משום מחוסרי אמנה דמאי שנא חד תרעא מאי שנא תרי תרעא כל שאינו עומד בדבורו הרי הוא ממחוסרי אמנה דמאן דבין ומובין סמכא דעתיהו דלוקמי מקח זה לזה, וכן דעת הראב"ד, ע"כ. וכ"כ ה**נמוק"י** (כט. ד"ה איתמה) בדעת הראב"ד ושלהו נוטה דעת הר"ן (מט. ד"ה א"ה פ"א). וכן מוכח מ**רש"י** (מט. ד"ה שלא ידבר). וכ"כ ה**עי"ב** (שם) ו**אליבא דרש"י**. וכתב ה**מהר"ם** (ב"מ פ"ד ס"ד ס"ע ז) שכן דעת הר"ן שהפוסקים. ועיי' **במג"א משנה** (הל' מכירה פ"ז הי"ח) שהעיקר כדבריהם.

וכבר הביא פלוגתא זו הרמ"א (שם יא), ולמעשה נקט דבמקום דאפילו בתרי תרעא אסור לחזור, ואם חזר בו יש בו משום מחוסר אמנה, ע"כ. וה**סמ"ע** (שם ס"ק יב) כתב שכן דעת השו"ע. וכן פסק ה**לבוש** (אות ז) סתם להלכה **בשו"ע הגר"ז** (מכירה אותיות א-ג). אולם ה**ב"ח** (אות א) מסתפק בזה לדניא. והביאוהו ה**שו"ד** (ס"ק ח) וה**תיבנות** ה**משפט** (ח"י"א ס"ד ס"ק ז). וה**גר"א** **בביאורו** (שם אות יח) הביא ראה מהירושלמי שיכול לחזור.

והנה ה**רמ"א** (יו"ד ס"י רסד ס"ע א וס"י פ"ד ס"ע ד) כתב לענין מילה פדיון הבן שפסקו כדעת המהר"ם המובא **במרדכי** (גיטין ס"י טסג - ססד) שאם נתן לאחד למוט לבו או לפדוהו אין לו לחזור בו משום מחוסרי אמנה (אלא שאם חזר הוי חזרה ולא מהני בזה קיבול קנין). ונעיי"ש ברמ"א דאם נשבע לו אין כופין שיקיים. אלא דעי' **בב"י** (יו"ד ס"י כתב מהרדכי ס"ב) שהביא **משנתוב הרא"ש** בכלל י"ב אות ג' שכוונת המהר"ם כמי' שהמ"א דאף בדבר בעלמא אסור לחזור בו, והוא ז"ל דחה דבריו דבהנ"ל ליכא חששא, דסטומגה היינו דוקא שנעשה מעשה, אדאם הנותן לחבירו בו למוט או לעשותו בעל ברית י"ל דבר פשוט שאין לו קיום אלא בתקיעת ק"ב או עובבת חרם או כופין אותו לקיים ואפי' הכן הוה והקנה לו בקנין שיהיה בעל ברית יכול לחזור בו דקנין דברים בעלמא הוא, ע"כ. אלא דכת' **הדרי"ם משה** (שם אות ד) וה**ש"ך** (שם ס"ק ז) שאפשר שמודה הרא"ש מ"מ איכא משום שארת ישראל וכו'. אולם עיי' **בין אברהם** (שם) ו**בפרי יצחק** (ח"י"א רס"י מט) שתמונה עליהם שלא ראו דברי הרא"ש בכלל אות י' שכת' דמשום מחוסרי אמנה איכא דבר שישנו בעולם ודבר שיש בו ממש שאלו הקנה לו היה קונה קנין גמור. ע"כ. ועיי' עוד **במהר"ש** (ש"ש פ"ד ס"י רמ"א וראה אב"י) שכתב דהמהר"ם איכא פנינו שרוצה ליתן לכהן פלוני אינו יכול לחזור בו דהוי מתנה מועטת ויש בו משום מחוסר אמנה כיון שאין לו בו אלא תובת הנאה (ע"כ).

וביאר **בשו"ע** ע"י **חיים** (ח"י"א ס"י רמ"א) שלפי המבואר ברמ"א דיעיקר הדין אף בתרי תרעא אסור לחזור, צ"ל דטעם הטי"ז דאע"י דבתרי תרעא אסור לחזור היינו כמי' שהתוס' בב"מ יקורא וזלא היה כמו מתנה מועטת, אבל לכה אסור נזדמן לו אחר שהוא אהובו הוי כמו מתנה מרובה דדעתו של אדם קרובה ביותר ליתן לאהובו וגם למי שהוא צדיק משום שהוא מצוה יותר כמי' שהרמ"א ע"כ ויש לאדם לחזור אחר מוהל היותר טוב וצדיק וכו', ע"כ.

ולאו דבריו י"ל דבנ"ד אינו רשאי לחזור בו, אי"כ היה שינוי גדול דאז רשאי לחזור בו. ושוי"מ **בשבט הלוי** (ח"י"א ס"י רה) שכת' מדליה דאף למחמירים י"ל דידוד אדם שנתנה השער בשיעור גדול שאנו יכולים לתלות דעל כזה לא חשב אדם והוי אוטוסא דלא שכיח.

אולם ה**חת"ס** (יו"ד ס"י רמח) כתב שטעם הטי"ז הוא מפני דאף קי"ל דלא אסרי תרעא לית ביה משום מחוסר אמנה, וה"ל הוי כתרי תרעא, ע"כ. ומשמע מדבריו דט"ל למעשה מקילנין בתרי תרעא כיון דלא אסרי אדעתא. וכן מבורא בעוד מתשובתו (עיי' ח"י"א ס"י ל"ט) ד"ה ור"י מילה קודם, ולקח חו"מ ריש ס"י ק"ב). וכן פסק ה**פת"ש** (יו"ד ס"ק א). וכן מבורא **בהכנס צבי** (ס"י ט) שכתב שמתוך לחזור תמצא שרגיל לתת לו למוט א"ל בניו ולתת לצורבא דרבנן, וזה דמיא לתת דאמרינן דאף דבריים יש בהם מחוסרי אמנה הי"מ בחד הרמ"א אבל בתרי תרעא לא נעיי"ש דאפי' מצור דפליג התם אפשר דמדה כאן כיון דלא הדר ביה מחמת תורתו אלא משום שרוצה לעשות מצוה מן המובחר. ועיי' עוד **במגדל עוז** (לפני"ן נחל ג' אות טז) שחוכך להחמיר בנידון של הטי"ז.

[מנחת פתח] **במגדל עוז** (לפני"ן נחל ג' אות טז) שחוכך להחמיר בנידון של הטי"ז.

טעה והזכיר בתפלה מאורע שלא בזמנו כיצד ינהג

ת"ר [ברכות כו:] טעה ולא התפלל מנחה בשבת מהתפלל במצואי שבת שתיש של חול, מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה.

וכתב הר"ף (ת"ח) ואי אבדיל בתרוייהו אע"ג דלא מיצבינא ליה למעבד הכי לא מחייב לאהדורי. וכ"כ הרא"ש (סי' ב') והרמב"ם (פ"י מהל' תפילה ה"ט).

וכתב הב"י (סי' ק"ח) שמי"מ האורחות חיים דמהא דאמרינן אם הבדיל בשתייהו יצא, דקדק ה"ר יונה דכל הטעה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפילה שלא בזמנה לא הוי הפסקה.

וכן פסק דינא בשו"ע (שם ס"ב) - הטעה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה לא הוי הפסקה.

ומ"ש האורחות חיים ואחריו מחבר "בתפילה שלא בזמנה", כתב הכנה"ג [שיירי נסנת הגדולה ס"ק ח] דר"ל בתפילה שלא בזמנה שבאה לתשלומין, אבל בתפילה העיקרית שאינה באה לתשלומין כל שהזכיר מאורע שאר הימים הוי הפסק. וכ"כ הפ"ח [ס"ק י"ב] דבתפילה העיקרית מילתא דפשיטא שאם הזכיר מאורע שאר ימים דהוי הפסקה, וזה ברור. וכ"כ ה**בבכ"ז** [ס"ק י"ג] דכתבו האחרונים דדין זה דוקא בתשלומין ולא בעיקר התפילה.

ואולם בלבוש (ס"ס ק"ח) כתב - ומדאמרינן שאם הבדיל בשתייהו יצא, שמעין דה"ה בשאר תפלות א"א טעה והזכיר בתפלה של שאר ימים דבר שלא שייך להזכיר באותו יום, כגון שהזכיר יעלה ויבא ביום שאינו ר"ח, או שהזכיר של שבת ויר"ש או איפסא וכה"ג, לא הוי הפסקה ויצא, מיהו אם נזכר בעודנו עומד בתוך אותו ענין שטעה פוסק אפי' באמצע ברכה. ע"כ.

ומשמע דאף בתפילה העיקרית נמי ס"ל דלא הוי הפסק, וכ"כ הפ"ח [משפ"ז ס"ק י"ב] דמשמעות דבריו דאף בעיקרית נמי לא הוי הפסק.

(ובכשרי נסנת הגדולה [ס"ק ח] כתב דאף הלבוש איירי בתפילת תשלומין, ומי"ש "בשאר תפילות" אין פ"י שאר תפילות שאלו באו לתשלומין, אלא שאר תפילות שאינן דוקא במצו"ש. והוא דוחק גדול.)

והעולת תמיד [ס"ק י"ט] כתב דלשון המחבר לא משמע דאיירי לענין תפילת תשלומין, וכונתו דבריו ב"מ"ש "שלא בזמנה" היינו שהזכיר מאורע שלא בזמנה (אלא דלמעשה לא ס"ל כדעת המחבר בזה ע"ש).

וכן המאמר מרדכי [ס"ק י"ט] כתב דנ"ל כמו שפירש העולת תמיד, דמי"ש מ"ן "שלא בזמנה" ר"ל שהזכיר שום מאורע שלא בזמנה, כגון יעלה ויבא כשאינו ר"ח, ודברי הפ"ח מוה"ם דמשמעותות דבריו מ"ן לא משמע כדבריו, והכי מוכח מדברי הלבוש, ומי"ש הכנה"ג לפרש דברי הלבוש בע"א.

אחרונים ז"ל דדבריו מ"ן ז"ל בכל התפילות. וכן החיד"א גופא בספרו יוסף אומץ [ח"י חזר בו מ"מ"ש בבכ"ז], ואחר שהביא דבריו שבכ"ז כתב - ברם כל קבלתו נגד חזיתו והלכך הלבוש וכתב מהר"ק"ש דבמציאות הורב ט"ז והרב מג"א, מוכח מדברי קודשם דדין זה דסי' ק"ח הוא אפי' בתפילה העיקרית, כאשר הרמ"א ריאה לדבריהם דרבנן וכו'.

ויש להכריע דעת מ"ן כן מ"ש הוא בכ"ז ס"י תרצ"ג באומר על הניסים בפורים במקום שאין קורין אלא בי"ד ואמרו ביום ט"ו שלא עשה איסור ואינו חוזר וכו', אלא ודאי מוכרח דמ"ן סבר דדין א"ח שפסקו בסי' ק"ח הוא אפי' בתפילה עיקרית וכו', והגם דאפשר לדחות קצת מהמ"א בעיני יראה כל ישר הולך דהכי קורשא דמילתא כדאמ"ן. ע"כ.

ואולם בעיקר דינא האורחות חיים פליג הכנה"ג [ס"ז] וז"ל (על דברי הב"י דקדק ה"ר יונה דכל הטעה וכו') - איני רואה לתלמודי שכתב כן, ולא לאחד משאר הפוסקים, והדוקא אינו רואה לו הכרח, דשאני הא שחוקים ובהקדקו. מצאתי הגהת כ"י ע"כ.

והאף (הר"ח) כתב דכבר דחאו הכנה"ג בשם הגהת כ"י דשאני התם ששהו זמן הבדלה, ובאמת שהדברים נראין הפך דעת ה"ר יונה ז"ל, אך כיון התפילה תשלומין קי"ל לא צ"ל לשמוך ע"ל.)

ואף הטי"ז [ס"ק י"ב] פליג אדברי השו"ע וכתב דאין לך הפסק גדול מזה, ועכ"פ נראה דלא עדיף מאם שה בתפילה הנזכר בס"י ק"ד.

וכ"כ החיי אדם [הל' תפילה כלל כ"ה סי' ג] דני"ל דהטעה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפילה הוי כאלו שהי. (ואולם בכלל כ"ה ס"ג סתם וכתב דאם טעה והזכיר מאורע שאר ימים בתפילה אם שונג אינו חוזר, ואם מבורא דינו משפיק בדבריים בטלים, ואילו בכלל כ"ה ס"א כתב דאם הפסיק בדבריו שבוגג חוזר לתחילת הברכה שהפסיק בה, ואם בג' ראשונות חוזר לראש ובג' אחרונות חוזר לרצה, ואם הפסיק במזיד חוזר לראש.)

והנה כשב בתפילו (ולא שהיה כדי לגמור את כולה) כתב המחבר דחזרו לתחילת הברכה שפסק בה, ואם פסק בה ראשונות חזרו לראש ואם האחרונות חזרו לרצה.

ובח"א [כלל כ"ה ס"א] כתב דנ"ל דבריעבד אם לא

ולאר בדריהם מוכח דסייל דלמעשה יש נלקוט דבתרי תרעא מותר לחזור. וכן בערוה"ש (ח"ו"ט ש"א ס' 4) פסק דבכה"ג אין לחוש, אלא דמשום מדה חסידות יש לקיים דבור. וכן שמענו מחשובי הדיינים שליט"א דנקטו דבתרי תרעא ליכא משום מחוסרי אמנה. ושו"מ שכבר פסק כן בשבת הלוי (ה"ד סי' 87) ע"פ החת"ס דבתרי תרעא כיוצא לחזור, וביאר דא"פ שהור"מ"א עצמו נוטה לחזר, החת"ס סמך בזה על ספקיו על הבי"ח והשי"ש, והגם דאם נימא דבלא שנתנה השער רק מעקרא לא היה דעתו לעמוד בדבריו יש בו סדר איסור תורה של ה"ן דצד ג'ו"ש שיהי' הן שלך צדק, מ"מ כשרצה לעמוד בדבריו רק אח"כ נולד שינוי מצא ומאס לחזור בכה"ג למ"ד יש בו משום מחוסר אמנה לא הוי"ל רק סדר איסור דרבנן וזה פשוט, ואי"כ ראוי להקל בספיקו, ע"כ. [ועיינש שכתב דא"פ שהיה בידי לפרש לשון החת"ס שם באופן אחר שלא ישמעו ממנו שפסק להקל באמת בתרי תרעא, מ"מ ריהטת לשון החת"ס לא משמע כן, ודעתו נראה להקל, ע"כ. אולם בלא"ה עי' לעיל שכבר מובאר בעוד מתשובתו של החת"ס להקל].

ו. מצא במחירי זול יותר
וגרזה שלמקבילי בתרי תרעא י"ל דהיי"ה נמצא לאחר מכן מחיר זול יותר שאצ"פ שאלא היה שינוי בשער והמחיר זה היה קיים אלא שמוצאו לאחר מכן מ"מ כיון בשעה שקבע עם המוכר הראשון לא היה דעתו לחפש כי חשב שזה המחיר הראוי לו אין משום מחוסרי אמנה כמבואר לעיל בהם הגבל המאמר שהדבר תלוי במחשבתו בשעה שסיים הענין. וכן משמע מהחת"ס בחו"מ"א מצא מלה דשינוי ענין שאילו היה יודע לא היה מותרצ למקח מלכתחלה מצי דבר היה. וכן מוכח מהפוסקים הג"ל שנקטו שאם מצא מלה צדיק יותר דחשיב תרי תרעא כיון שלא סילק אדעתא. ולפי"ז נראה דיש לפשוט ספקו של הפתח חושן דאפשר שלא אמרו בתרי תרעא אלא שנשתנה השער אבל מה שהיה יודע להרוויח יותר כגון שאחר הציעה לו סכום יותר גבוה מהשער לא חשיב כתרי תרעא גם לענין מחוסר אמנה, ע"כ. ולפי הג"ל נמצא דכיון שלא סילק אדעתא לדבר יכול לחזור בו.

ז. קבע עם איש מקצוע ומצא בזול יותר
מעתה עולה לדינא הקובע עם איש מקצוע אם קבעו ופסקו בנייהם הדמים וגמרו מקחם לגמרי אין לחזור בו ולקבוע עם אחר משום "מחוסרי אמנה", אבל בלא"ה לית לך בה. אולם אם מצא אחר בזול יותר, רשאי לשנות את אילו משום מחוסרי אמנה דלא גרע מתרי תרעא דכיון לחזור בו. וכן נמצאנו לענין ע"פ החת"ס הג"ל דענימה דאם קבע את אחד מוצא אחר ממוחה יותר, הוי כתרי תרעא דכיון לחזור בו. וכן מובאר בפתחי חושן (שם בהמה) [ובגוונא שקבע עם א' ובעל הבית חשב שלא יוכל להגיע יוקר, לאחר ובסוף הגיע לראשון חוזר לחושן ולכא משום מחוסרי אמנה וכמ"ש החת"ס אמנה בס' רס"ד לענין מילה, עיינש (וכ"ז לענין מחוסרי אמנה אבל לא לענין נזק או הוצאה הנגרם לשני. כמבואר בסמוך].

ח. תערומת בשביל הטורח
ועיינו בסמ"ע (ר"ס שלג) שהחכם הפועלים איזה מהן שבא לחזור הרשות בידו, שיכול לומר בעה"ה לפועל השכר עצמך במקום אחר, והפועל יאמר בל"ה שאיכור לך פועל אחר, אלא שיש על החוזר תערומת בשביל הטורח. וליכא משום מחוסרי אמנה דהוי כתרי תרעא כיון שחוזר משום שיש להם וא שנוצאו פועלים בזול יותר, (ולפי"ז החולקים דאף בכה"ג ליכא משום מחוסרי אמנה חולקים גם כאן), ע"כ. ומבואר דלענין פועלים היכן שהטורחים אפ"כ ע"פ החת"ס עליו, וצ"ע פ"ק להם לול בנייהם מוטב. וכמו כן יש לדעת דהיכן שאחד מהצדדים חוזר בו פעמים שהדבר גורם נזק והחוזר בו חייב מדין וכדו"ה ועל כן בכל כה"ג יש לראשון שאלת חכם.

העולה לדינא, א' הקובע עם איש מקצוע אם קבעו ופסקו בנייהם הדמים וגמרו מקחם לגמרי אין לחזור בו ולקבוע עם אחר משום מחוסרי אמנה. וכן הדין במי שקבע לקנות חפץ שאסור למכור לקונה לחזור בה, כשגמרו העסק למרוי אצ"פ שלא עשו שום קניין. ג' אם שקבע עמו לא היה דעתו לחפש עף ולאחר מכן וזמנו לו בזול יותר, רשאי לשנות ואין בזה משום מחוסרי אמנה. וכן הדין אם קבע אחד וזמנו לו אחר ממוחה יותר. ג' פעמים שיש ביטול הסכם עם איש מקצוע וכיוצא בזה פעמים שהדבר גורם נזק והחוזר בו חייב מדין גרמי וכדו"ה ועל כן בכל כה"ג יש לראשון שאלת חכם.

השומע חצי ברכה מחבירו והשלימה בעצמו, האם יצא יד"ח

כידוע גדול בברכות "שקב ברכות להקל", מחברכת המזון שחב חייב בה מהי"ת כמבואר בשו"ע (ט"ו ר"ט ו"ט) קט"ז ע"ה (ט) ופסקו להחמיר. ולדעת המ"ב (ט"ו ר"ט ו"ט) א"ה ברכת התורה שחיובם מהי"ת, וע"כ גם ספקם לחומרא (דלא כהשו"ע) (שם) שמוכח דסי"ל שהם מדרבנן, עיינש. ולענין ברכת מעין ג' כיון דלא פלוגתא דעת המ"ב (ט"ו ר"ט ו"ט) שאם שבע מאי משבעת המינים לתכללה יאכל עד מאותו המין ויברך כצאת המסתפק (דלא כהכרעת השו"ע בס"י ק"א דסי"ל שהוא מדרבנן). אבל שאר הברכות ספקם לקולא כני"ל. והטעם לכך כתב הר"ף (ברכות 1.) משום דהוי ספק דרבנן קולא. וכו"מ (ט"ו ר"ט ו"ט) דה"ה וכו"מ כהר"ף בשם א"ת"ח (יחזק"ל י"ג מובא בראש"ש פ"ג ס"ו טו). ובשם ה"ר מנוח (פ"ב ה"ה) כתב טעם אחר, שכן ספק דא"פ לא יצא יד"ח וכו"מ.

ויש לדון בדבר הנוגע למעשה, והיינו במסתפק אם בירך האם מהני לשמוע מחבירו המברך על דבר אחר מתחלת ברכה עד אלוקינו, ומשם יסיים הוא הברכה הנצרכה לו מחמת ספקו (דע"י שומע כעונה קיי"ל דליכא משום חש"ש "לא תשא", ע"י בזה בגליון ל"ט). וכמו כן במסתפק אם בירך "על המחיה" יש לדון האם מהני לשמוע מחבירו המברך "על חש"ש", והוא יאמר הנוסח הנצרך לו דהיינו על המחיה במקום על הפירות, האם נימא דשומע כעונה מהני דוקא כששומע ויוצא ע"י המברך את כל הברכה, או אף כששומע ממנו רק חלק ממנה והוא משלים אותה [ואיכא עוד נפ"מ בזה וכגון האם השומע ברכה מחבירו וסיים את הברכה בקול אם יצא יד"ח דאם נימא דלא מהני שומע כעונה בכה"ג י"ל דלא יד"ח כיון דהפסיק בברכה].

ולמארה דבר זה תלוי האם שומע כעונה פירושו דשומע יוצא ע"י אמירת חברו המוצאו, או שהשומע כיון כעונה ממש ונחשב כאילו הוא אומר הברכה בפניו. דאם נימא כצד הראשון י"ל דמהני דהרי בכל גוונא הוי כמוצא בפניו, משא"כ לפי צד השני. והיה נראה להביא ראיה ששומע כעונה פירושו דהוי כמברך בעצמו מדברי הב"י (ט"ו קט"ז ע"ה קמה ד"ה כתב הרוקח) שכתב בשם הרוקח (ט"ו ש"ס ד"ה אין הרוקח) שאם דיבר שאר דברים בין ברכת המוציא לאיכלתו צריך לברך המוציא פנים שנית, אבל אם אכל הנוצא מעט והסחיה הוא נפקי כולו כדמשמע בעירובין (ט"ו) דאי יתבי לניקא נפקו, עד כאן (דברי הרוקח), ותמה עליו הב"י דאין משם שום ראיה דהתם הוא מברך ע"י שישתה התינוק, וכיון ששתה לא הויא ברכה בטלטה, אבל הוא לא הויא חייב לברך כדי לאכול וכשאחד מברך כולו לא כאלו כל א' בירך לעצמו וכשהוא מפסיק וכו' הוי הפסק צריך לחזור ולברך זול ברור, עכ"ל. משמע מדברי הב"י דסי"ל ששומע כעונה פירושו שכל א' הוי כאילו אומר בעצמו [גם הרוקח שם והדרי"ח מה"א (ת"ת) דה"ה ס' אפטר דמסכמים לוה]. אלא דיש לדחות לדעתו אין מכאן ראיה, דאפשר שכונת הב"י לומר שהיוצא דינו כהמברך ממש שאסור לו להפסיק בין הברכה לטעימה כיון שהוא גם נחשב כאילו בירך.

אולם הארצות החיים (ט"ו ט"ה ה"א ארץ יהודה אות ה) נקט להדיא דשומע הוי כאילו מברך בעצמו, וכן החת"ס (ט"ו ד"ה דהוי כמוצא בשפתיו ממש וכו"ל וענינת המצוה בגופו של זה, עכ"ל. וכמ"כ בבבב"א הלכה (ט"ו ק"א על ט"ז א' ד"ה כיון באבות). ובכ"מ בגר"א (ת"ת פ"ב ט"ג ע"ה). וכן מובא בת"מ (ט"ו ט"ז ד"ה הנה נעקב) וברע"א (ט"ו ק"א ר"ט). וכ"מ בש"מ בפמ"ג (ט"ו קכ"ד מ"ו ס"ה) שכתב שהוי כמברך בעצמו. וכן משמע במ"ב (ט"ו קכ"ד ס"א) ובבב"א הלכה (ט"ו ט"ז ד"ה ע"ה ש"ק). ועי' עוד באב"מ (ט"ו ט"ה). וכן משמע בבית הלוי (ע"ל התורה ה"א ענינים שונים) שנקט דלא מהני שומע עונה בברכה דאצ"פ דהכחן השומע הוי כמברך בעצמו מ"מ בענין "קול" וכו'. ולכא"ה. ושו"מ בחי מן גר"א הלוי (המודפס בסוף שומע הלוי על התורה אות סה) שכתב שא"פ מרן אמר בכונת בית הלוי דהא דלא מהני שומע כעונה בחי הוא משום דבברכת חנינים נ"א דינא דאמר להם, וע"כ אף דמהני שוכני דחשיב כאילו כל כהנים אומרים הברכה, מ"מ אין זה אמור להם, דלאמור להם לא מהני אף דשומע כעונה דאמר להם לא הוי, דאף דלגבי הכהן הוי שומע כעונה, מ"מ השומעם הא לא שמעו ממנו, ובהברכת חנינים צריך לשמוע מהם כדמיינו באמר להם. (עיי"ל).

מיהו בבית הלוי (ט"ו ט"ז ד"ה ויתרן ע"ז ד"ה) אמנם בעיקר נקט דלא מהני שומע כעונה כיון הוא אומר, אלא דין השומע כיון המשמע, ע"כ. ועיינש שכתב שמוטעם זה שדימה קדושה באמצע אפלט י"ח לא הוי הפסק. וכיון נקט החו"א (א"ר ט"ו כ"ס ט"ק א-ג), ועפ"י דחה דברי הבית הלוי הג"ל. [אולם בהר צבי (ה"א ס"ה) כתי' טעם אחר לבאר אמאי לא מהני שומע כעונה לברכת חנינים. ועיינ עוד בזה בקהילות יעקב (ט"ו) ובנעמך ברכה (פורמזצקין, ושיארת כ"פס אות ה)].
מעתה לפי הסוברים דשומע כעונה הוי כחבירו אפטר דלא שייך לומר כן דאין נצרף דבור של חבירו לדיבור דידיה. והנה בשו"ע קצ"ז (ט"ו א) משמע דלא מהני לחלק הברכה בכה"ג, שהרי כתב דג' שאכלו כאחד ואין דאין מהם יודע כל בהמ"ז, אלא אחד יודע ברכה ראשונה ואחד השנייה ואחד השלישית, עיינש ביזמון וכל אחד יברך הברכה שיוודע (וכיון להוציא את חבירו), ואף על פי שאין בהם מי שיוודע ברכה רביעית אין בכך כלום, אבל לחצאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם חצי הברכה, שאין ברכה אחת מתחלקת לשנים, ע"כ.
אלא דצ"ע בזה דהרי בכמה מקומות חזינו דמהני לצאת ידי"ח ברכה שחציה בחציה ונחציה בשומע כעונה, דהנה השו"ע בס"י קפ"ג (ט"ו א) פסק דמשנתנו לו כוס לברך לא ישיח המברך, והמסובין אין להם להשיח משתחיל המברך, לא מבנייה בשעת שהוא מברך שצריך לשמוע ולהבין מה שאומר המברך, אלא אפילו בין ברכה בלתי חש"ש וכל אחד יברך הברכה שיוודע (וכיון להוציא את חבירו), ואף על פי שאין בהם מי שיוודע ברכה רביעית אין בכך כלום, אבל לחצאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם חצי הברכה, שאין ברכה אחת מתחלקת לשנים, ע"כ.
אלא דצ"ע בזה דהרי בכמה מקומות חזינו דמהני לצאת ידי"ח ברכה שחציה בחציה ונחציה בשומע כעונה, דהנה השו"ע בס"י קפ"ג (ט"ו א) פסק דמשנתנו לו כוס לברך לא ישיח המברך, והמסובין אין להם להשיח משתחיל המברך, לא מבנייה בשעת שהוא מברך שצריך לשמוע ולהבין מה שאומר המברך, אלא אפילו בין ברכה בלתי חש"ש וכל אחד יברך הברכה שיוודע (וכיון להוציא את חבירו), ואף על פי שאין בהם מי שיוודע ברכה רביעית אין בכך כלום, אבל לחצאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם חצי הברכה, שאין ברכה אחת מתחלקת לשנים, ע"כ.
אלא דצ"ע בזה דהרי בכמה מקומות חזינו דמהני לצאת ידי"ח ברכה שחציה בחציה ונחציה בשומע כעונה, דהנה השו"ע בס"י קפ"ג (ט"ו א) פסק דמשנתנו לו כוס לברך לא ישיח המברך, והמסובין אין להם להשיח משתחיל המברך, לא מבנייה בשעת שהוא מברך שצריך לשמוע ולהבין מה שאומר המברך, אלא אפילו בין ברכה בלתי חש"ש וכל אחד יברך הברכה שיוודע (וכיון להוציא את חבירו), ואף על פי שאין בהם מי שיוודע ברכה רביעית אין בכך כלום, אבל לחצאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם חצי הברכה, שאין ברכה אחת מתחלקת לשנים, ע"כ.

וכן מובאר בשפרי אפרים (דיני קה"ת שנת ס פתחי שערים אות ל), וכן נקט בבב"א (ט"ו דגה ט"ז) וע"כ פסק דמי שכיין לצאת ברכת הש"ש של בורא פני הגוף של הבדלה, ושאר ברכות אמר בפניו לו רצה לצאת בברכת הש"ש, דיעבד יצא א"א שהכוס ביד שייך והוא הבדיל בלא כוס מ"מ יצא, כיון שכיון הבדיל על היין שפלגני כי כוס ביד הש"ש, והיינו דוקא בדיעבד אבל לתכלילה לא אריך למעבד הכי, צריך לאחוז הכוס בידו), עכ"ל. וכן מציינו לענין קריאת המגילה בפמ"ג (ט"ו ט"ז) דא"פ קריאת המגילה ששח ולא שמע ע"י הקריאה, אפי חוסר ק"ח תיבה אחת דענין כמה פוסקים דלא ילכו וילכו גדול להיות לכל אחד חומש כל בעוד שמכין הנערים המן וכיוצא א"א לשמוע כמה תיבות משי"ץ ויוצא מה שקורא ע"פ מחומש ויוצא עכ"פ דיעבד, ע"כ. וכן הוא בפמ"ג בס' רי"ד (מ"ו ס"א). וכן פסק המ"ב בס"י תר"ץ (ט"ו ט"ז) ופסק בשו"ת רע"א (ט"ו ט"ז ד"ה ובהה"ה ענינא. ודרוש ויחידוש בברכות כ"ז) דאפשר לצאת בחצי ברכה (שהרי נקט שיהיה כולה לומר עם המקדש נוסח אומץ הברכה והתחמיתה מצא בשמיניה. ומ"מ בענין עצי הרע"א ע"ה ע"ה ט"ו ר"ה אות כח), ונתפס שבת (שם אות ג), בבב"א (שם אות ה' ד"ה הנה בידו) ברב פליגים (ה"א י"ח ט"ו ט"ז ד"ה ובהכ"ה) וביבאר הלכה (ר"ט ע"ה ד"ה דאמק"ט).
אלא דצ"ע מדברי השו"ע בסימן קצ"ז הנ"ל שמבואר דלא מחלקים ברכה שלשתם. ובאמת דבר הקשה כן החו"א (א"ר ט"ו כ"ס ט"ק א) ושכ"ה בצ"ע. וכן ברב פעלים (ה"א ט"ז ט"ז ד"ה ועוד מהמ"ה. ופסקו ט"ו ט"ק ב) וכן דברי המקבילים בזה דלא מציינו ענין כזה שקצת הברכה יוצאין א"ה באמירה וקצתה בשמיניה, ואדרבה מציינו בשו"ע הנ"ל הלכה פסוקה להפך, ע"כ.
וע"כ לחלק בין היכן שכל אלוה הממרכים אינו מברך ברכה שלמה תיכונה, הניל שאחד מברך כל הברכה והשני מוסיק משלו. ושו"מ שכבר כתבו כן בקהילות יעקב (ברכות ט"א ו"ט) כ"ז וכו'. ובמנחת שלמה (ט"ו כ"ז ד"ה ודאיתנו) דשאני התם גבי בהמ"ז דכיון שכל אחד מברך חצי ברכה אין ע"ז שם של ברכה. ולפי"ז יוצא לכאורה חידוש גדול דאם המברך לא סיים ברכתו וכגון שהשתתק וכדו"ה אף השומע לא יד"ח דהרי בעינן שכלל אחד יהיה ברכה שלמה).
ולמעשה כבר מובאר שהמ"ב פסק שכבר רוב הפוסקים דמהני חצי ברכה בשומע כעונה. וכן פסקו הגר"א וצ"ל (מנח"ט שם, שם"כ פ"ז) הגה ע"ה והל"כ"ש תפילה פכ"ב אות י"א). האור לציון (ח"ב פ"כ אות ד), ועוד. ולפי"ז המסתפק אם בירך איזה ברכה שמיר יכול לשמוע ותחלת הברכה מותר החזיר והשומע יחיותם הברכה שצריך לו, וכן הדין לענין המסתפק אם בירך מעין שלש שיכול לשמוע מאחר את הברכה והוא יזכיר ההוכחה שצריך לה. אלא דמ"מ לתכלילה אין לצאת ידי"ח חציה שומע כעונה וכדמוכח מהפוסקים הנ"ל.

חזר לתחילת הברכה, כיון שסיים הברכה אינו רשאי לחזור, וכ"ש אם כבר סיים פתלתו. והביאר המשגיב (ס"ף ק"ד סי' ק"ח פ"ק סי' ק"ח ל"ח). ודלא כט"ז (ס"ף ק"ד סי' ק"ח) דכתב דחייב לחזור לתחילת הברכה ואם עקר רגליו חזר לראש (דכשפסקי בשיחה הוי אלילו לא אמר הברכה כלל כיון שלקל הנוסח). וכתב עוד חת"ס (שם י"ד) דהא דאמרינן דאם הפסיק ב' ראשונות או אחרונות חזר לראש, היינו דוקא פסיקים כבר הברכה, אבל אם הפסיק באמצע הברכה אינו חוזר אלא לתחלת אותה ברכה, דכל באמצע לא נקרא חזרה אלא תיקון לשון. והביאר המשגיב (ס"ף ק"ד סי' ק"ח פ"ק סי' ק"ח) (אולם החזר"א ג"א"ה סי' י"ח פ"ק י"ג) פליגי בזה על הח"א).

והנה המשגיב פירש דברי המחבר כפשטות לשונו דה"ש "שלא בזמנה" ו"ל שהוכיז יעלה ויבא שלא ב"ה" והו"ש"מ, או שהוסיף על שבת ויו"ט בחול וכו"ה"ג, וגזכר אחר שמר הברכה לא על התפילה. אולם כתב דרוב האחרונים חולקים על פסק זה וס"ל ל"ל עדיף זה מאם הפסיק בשיחה באמצע התפילה דפסק השו"ע שצריך לחזור לתחילת ברכה וכו' ראשונות ואחרונות חזר לתחילת הג'י. וגם בדה"ח והח"א פסקו לדינא כמותם. ע"כ. (וע"ש מ"ש עוד בשם דה"ח).

(והנה בס"י ק"ד סק"ט הביא המשגיב דעת הגר"א (בס"י ק"ד) דכלל גונו אינו חזר אלא למקום פסק, אולם בגר"א בס"י ק"ח צ"ע לדברי הט"ז והכנה"ג. וזכר בע"מ בשה"צ (ס"ף ק"ז). וכתב דע"כ דס"ל לגר"א דהפסיק במאורע שלא בזמנו גרע משיחה, או דהשיג בזה לדעת השו"ע בבב"א סי' ק"ד אבל לא לעצמה. ע"כ.

ומ"ש ליישב דהכא גרע משיחה בטילה, כ"כ נמי בערוך השולחן (ס"ט ע"ה) דשיחה הוי רק הפסק בעלמא משא"כ הכא דעושה יום זה כיום אחר, וכתב דבזה תבין דברי הגר"א).

הבן איש חי (שופטים סי"ז) דחייש לדעת מרן כתב לדינא דהשומע שצריך מאורע שאר סיים התפילה שלא בזמנה במדין וכו' לו שישנו כיום ההוא, אצ"ע דאיכא דס"ל דחשיב כשה בניתים, מ"מ דבריעבד יש לטמון על הפוסקים דס"ל דלא הוי הפסק.

והנה לדעת הח"א דבשח בתפלתו כל שסיים הברכה אינו רשאי לחזור, וכ"ש אם סיים התפילה, נמצא דליכא נפק"מ לדינא בין השו"ע החולקים אלא בכה"ג שזוכר באמצע הברכה, דנח" אף חזר למקום שהפסיק או לתחילת הברכה, וכן בג' ראשונות חזר לדעת רש"א וכו' ואחרונות לרצה (אלא לדעת חת"ס אף בג' ראשונות ואחרונות היינו מנכר אחר שסיים הברכה אבל אם הפסיק באמצע הברכה אינו חזר אלא לתחילת אותה ברכה).
אולם לדעת הגר"א (ס"ף ק"ד סי' ק"ח) כהט"ז דאם שח בשוגג באמצע ברכה ולא חזר לתחילת אותה הברכה אלא למקום שפסק, וגמר פתלתו ועקר רגליו צריך לחזור לראש התפילה. ולדבריו נמצא דאיכא נפק"מ בין החולקים עליו אף שזוכר לאחר שקער רגליו. ובידיון דין העלה (ס"ט ק"ח) לענין הלכה דאצ"פ דפסק בברכות להקל מ"מ כהפליה הואיל והלואי ויתפיל אדם כל היום הפך כל מקום שהדבר מוכרע יחזור ויתפיל בתורת נדבה או"צ לתרש בה דבר. והביא דבריו בערוך השולחן (ס"ט ק"ח) דטוב שיהיה ויתפיל בתורת נדבה.

[כתב ע"י הרב ש. פ. הלפרין א"א]

פניני מוסר

עניני שבת קדש - קבלת שבת (ו)

חגיגת אהבה ויראה בקבלת שבת - "א"ר חזקת בוא ונצא לקראת כלה מלכתא, ואמר לה לקראת שבת כלה מלכתא. רבי יצא מתעטף וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה". (נ"ט ספ"א ל"ב)

"... ולפי המבואר שלא יהיה זו אמירת "נטו"ח סתמית, אלא אמירה שנאמרה מתוך הרגשי הלב הנהר במזוהת ועלוותה של שבת קדש. נמצא אפוא שהתנאים הרגישו והכירו בשבת שהיא בבחינת "מלכה" והיא בכונת "כלה".

וכל כמה שיש בלב האדם רגשות ולמה החגיגות עליה, וכל כמה שיש בלב רגשות ויראת החממות עם יראת העונות שפחד חזר המלך, כך עדיף הוא לחוש את מצותיה של ש"ק - האהבה והיראה ממש...

אם כי ברור הוא, שמצות החכמה לש"ק דורשת מאתנו להכין בלב רגשות אלו - כל אחד לפי ערכו וכפי רגשותיו... וכשיכין את נפשו כראוי ויטע בלב רגשות אלו, יבא פנאי ויעלה שבתא לקבל פני שבת כלה מלכתא ורגשות קודש אלו, וכך ימנע "לכה הוא לקחת כלה" ויאמר בקול רענן "מוזר שיר ליום השבת", אשר אם כי אמנם אין מצוה לומר ומירות הללו, אלא מכה מנהג ישראל קדוש, אבל מכל מקום מצוה מוסרית חיוני... ליעט בלב את כל אותן רגשות ופלאים של אהבה ויראה". (הג"ר א"ר א"ר ש"ק ד"ה ל"א מוסר מעט ע"ה. נ"ט ע"ה)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"